

Tomasz Szanciło*

Zażalenie do Sądu Najwyższego – uwagi *de lege lata* i *de lege ferenda*

[Complaint to the Supreme Court – comments *de lege lata* and *de lege ferenda*]

Abstract

This paper presents an outline of the title issue together with the jurisprudence of the Supreme Court regarding the resolution of legal questions that raise serious doubts. The article deals with one of the specific remedies at law – a complaint to the Supreme Court, and therefore not brought before the ordinary court. The legislator has provided for a very narrow range of rulings that can be challenged by this complaint, which is understandable, as the Supreme Court is an extraordinary court to which strictly defined measures (in addition to this complaint, primarily a cassation complaint, a complaint for declaration of illegality of a final decision and an extraordinary complaint) can be filed. This entails a strictly defined (very narrow) catalogue of decisions that may be challenged by complaint to the Supreme Court. Due to the specific nature of the complaint in question, a number of questions arise, starting with which court the formal and fiscal requirements are to be examined. Therefore, the article discusses the current solutions for this remedy at law and presents solutions that should be introduced to remove the existing doubts and flaws.

Keywords: the Supreme Court, complaint, cassation appeal, formal and fiscal requirements, cassation sentence.

Zażalenie stanowi przejaw realizacji konstytucyjnego prawa do zaskarżenia orzeczeń i decyzji wydanych w I instancji, gdyż postępowanie sądowe jest co najmniej dwuinstancyjne (art. 176 ust. 1 Konstytucji RP), a wyjątki od tej zasady oraz tryb zaskarżania określa ustawa (art. 78 Konstytucji RP). Podkreśla się, jak najbardziej słusznie, że wieloinstancyjność stwarza większe szanse na doprowadzenie do wydania prawidłowego i zgodnego z rzeczywistym stanem rzeczy rozstrzygnięcia¹, przy czym minimalnym standardem wynikającym z Konstytucji RP jest dwuinstancyjność. Innymi słowy, prawo zaskarżania orzeczeń i decyzji wydanych w I instancji stanowi realizację tzw. sprawiedli-

* **Tomasz Szanciło** – dr hab. nauk prawnych, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, sędzia Izby Cywilnej SN; ORCID 0000-0001-6015-6769.

¹ A. Zieliński, *Konstytucyjny standard instancyjności postępowania sądowego*, PiP 2005, 11, s. 4.

wości proceduralnej i rzetelnego procesu, dając stronom większą gwarancję, że ich sprawa zostanie rozstrzygnięta we właściwy sposób. Model zaskarżania orzeczeń zależy jednak od ustawodawcy, może on wprowadzić ograniczenia, które nie mogą jednak wpływać na dostęp obywatela do sądu w taki sposób lub w takim stopniu, że sama istota tego prawa zostaje naruszona. Trzeba mieć na uwadze również art. 6 ust. 1 EKPC, a więc ograniczenia muszą służyć realizacji uzasadnionego celu lub musi istnieć rozsądny stosunek proporcjonalności pomiędzy zastosowanymi środkami a realizowanym celem².

Już w tym miejscu można zatem wskazać, że o ile inny środek odwoławczy, czyli apelacja, nie doznaje żadnych ograniczeń w aspekcie przedmiotowym – tj. przysługuje ona od każdego wyroku lub postanowienia co do istoty sprawy – o tyle zażalenie nie ma charakteru powszechnego. Już w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z 29 listopada 1930 r. Kodeks postępowania cywilnego³ zawarto dopuszczalność zażalenia nie w odniesieniu do każdego postanowienia formalnego, aczkolwiek przyjęto w nim rozwiązanie odmienne niż dziś obowiązujące, tj. ujęto tę dopuszczalność od strony pozytywnej – zażalenie przysługiwało więc co do każdego postanowienia sądu I instancji, o ile w kodeksie nie zawarto stosownego wyłączenia. Tymczasem w obecnie obowiązującym kodeksie postępowania cywilnego przewidziano, że w postępowaniu procesowym zażalenie przysługuje, jeżeli zostało wymienione w zamkniętym katalogu (art. 394 § 1, art. 394¹ § 1 i 1¹, art. 394^{1a} § 1, art. 394² § 1 i 1¹ k.p.c.), a w pozostałych postępowaniach wskazano postanowienia, które są zaskarżalne zażaleniem. Jednocześnie przepisy o procesie stosuje się odpowiednio do innych rodzajów postępowań (art. 13 § 2 k.p.c.).

W niniejszym opracowaniu zostanie przedstawionych kilka kontrowersyjnych kwestii związanych z zażaleniem do SN na tle obowiązujących przepisów, w szczególności w związku ze zmianami wprowadzonymi w 2019 i 2023 roku, a także propozycje zmian, które – zdaniem autora – miałyby poprawić efektywność tego środka zaskarżenia.

Przedmiotowy zakres zażalenia do SN

Zażalenie do SN jest jednym ze środków zaskarżenia wymienionych w katalogu (art. 394¹ § 1 k.p.c.) jako tzw. zażalenie klasyczne (pionowe). Ma ono częściowo specyficzny charakter, gdyż w założeniu zażalenie przysługuje od orzeczeń niemerytorycznych, podczas gdy zażalenie do SN odnosi się również do orzeczeń merytorycznych, tj. wyroków i postanowień co do istoty

² Zob. wyrok ETPC z 15 lutego 2000 r. w sprawie Garcia Manibardo v. Hiszpania, skarga nr 38695/97, Legalis, pkt 36.

³ Tekst jedn. Dz.U. z 1932 r. nr 112, poz. 934 ze zm.

sprawy uchylających orzeczenie sądu I instancji i przekazujących sprawę do ponownego rozpoznania temu sądowi. W związku z tym wskazuje się, że skoro zażalenie powinno służyć wyłącznie przeciwko orzeczeniom procesowym, to dopuszczenie zażalenia jako środka prawnego służącego kwestionowaniu wyroku zburzyło jednolitość konstrukcji tego środka zaskarżenia⁴, zaburzając jednocześnie czytelność podziału środków odwoławczych na apelację i zażalenie⁵. Zarazem jednak uchylenie wyroku przez sąd II instancji nie stanowi samodzielnego rozstrzygnięcia, gdyż jest połączone z innym rozstrzygnięciem – w tym wypadku przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania sądowi I instancji.

Ponieważ SN nie jest usytuowany w strukturze sądownictwa powszechnego, prawo wniesienia jakiegokolwiek środka zaskarżenia do SN stanowi wyjątek od zasady rozpoznawania spraw w postępowaniu sądowym. Świadczy o tym m.in. przedmiotowy zakres orzeczeń, w odniesieniu do których możliwe jest wniesienie takiego środka zaskarżenia – obecnie są to bowiem wyłącznie: postanowienie sądu II instancji odrzucające skargę kasacyjną oraz postanowienie sądu II lub I instancji odrzucające skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, a także kasatoryjny wyrok (postanowienie co do istoty sprawy) sądu II instancji wyroku, a więc – jak wskazano – uchylający wyrok sądu I instancji i przekazujący sprawę do ponownego rozpoznania.

I tu pojawia się pierwsze istotne zagadnienie, gdyż dwie najważniejsze modyfikacje zażalenia do SN dotyczyły:

1) wprowadzenia od 3 maja 2012 r.⁶ zażalenia na kasatoryjne orzeczenie sądu II instancji;

2) uchylenia od 7 listopada 2019 r.⁷ § 2 art. 394¹ k.p.c. – zgodnie z nim zażalenie do SN przysługiwało także na postanowienie sądu II instancji kończące postępowanie w sprawie, w której przysługiwała skarga kasacyjna, z wyjątkiem postanowień ujętych w art. 398¹ k.p.c., a także postanowień wydanych w wyniku rozpoznania zażalenia na postanowienie sądu I instancji.

Pierwsza kwestia nie budzi większych wątpliwości. Zażalenie do SN dotyczy kasatoryjnego wyroku (postanowienia co do istoty sprawy) sądu I instancji, bez względu na przyczynę uchylenia: czy to nieważność postępowania przed sądem I instancji (art. 386 § 2 k.p.c.), czy też nierozpoznanie przez ten sąd istoty sprawy, czy wreszcie konieczność przeprowadzenia przez tenże sąd

⁴ Zob. np. J. Jankowski, Nowelizacja kodeksu postępowania cywilnego, cz. I. Postępowanie rozpoznawcze, MoP 2012, 2, s. 65.

⁵ J. Kaspryszyn, O potrzebie zmiany regulacji środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym – głos w dyskusji [w:] K. Markiewicz (red.), Reforma postępowania cywilnego w świetle projektów Komisji Kodyfikacyjnej, Warszawa 2011, s. 143.

⁶ Zob. ustawę z 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 233, poz. 1381).

⁷ Zob. ustawę z 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r. poz. 1469 ze zm.); dalej: ustawa z 2019 r.

postępowania dowodowego w całości (art. 386 § 4 k.p.c.). Z perspektywy czasu można powiedzieć, że zażalenie na wyrok kasatoryjny spełniło swoją funkcję. Zasadą jest bowiem, że sąd II instancji powinien dążyć do wydania wyroku reformatoryjnego, a więc kończącego merytorycznie spór pomiędzy stronami, wyrok kasatoryjny powinien zaś być pełnym wyjątkiem z uwagi na przyjęty system apelacji, w którym sąd II instancji jest sądem merytorycznym – rozpoznającym sprawę, a nie samą apelację. W praktyce sądowej sprzed 3 maja 2012 r. dochodziło do zbyt pochopnego uchylania wyroków sądów I instancji, co nie podlegało żadnej kontroli. Taka sytuacja nie powinna mieć miejsca i słusznie wprowadzono środek, dzięki któremu możliwe jest skontrolowanie orzeczeń o charakterze kasatoryjnym.

Jeżeli chodzi o drugą zmianę, to ustawą z 2019 r., która uchyliła § 2 art. 394¹ k.p.c., ustawodawca zmodyfikował jednocześnie art. 394² § 1 k.p.c., wprowadzając możliwość zaskarżenia zażaleniem postanowienia sądu II instancji o odrzuceniu apelacji, ale do innego składu tego sądu – co budzi uzasadnione wątpliwości. Zastąpienie zażalenia pionowego do SN zażaleniem poziomym do sądu II instancji oznacza niemożność instancyjnej kontroli niezwykle ważnego orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie (SN w takim przypadku działał tak naprawdę jako trzecia instancja). W odniesieniu do postanowień kończących postępowanie w sprawie przyspieszenie postępowania – co było założeniem ustawy z 2019 r. – nie powinno wyprzedzać nadrzędnego celu, jakim jest umożliwienie stronie poddania tego rodzaju orzeczenia kontroli przez sąd wyższego rzędu. Jest to tym bardziej istotne, że w jakimś sądzie mającym rozpoznać zażalenie poziome może być tzw. ugruntowana linia orzecznicza, której nie można poddać weryfikacji w ramach zażalenia pionowego.

Inne postanowienia, które przed 7 listopada 2019 r. mieściły się w katalogu z art. 394¹ § 2 k.p.c., stały się niezaskarżalne, a więc nie przysługiwało od nich nawet zażalenie poziome. W stanie prawnym po wejściu w życie ustawy z roku 2019, w wyniku uchylenia tego przepisu, niedopuszczalne stało się zażalenie do SN na postanowienia sądu II instancji: o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania⁸, oddalające skargę o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem⁹ i o umorzeniu postępowania apelacyjnego¹⁰. Te uchybienia naprawiła w pewnym stopniu nowelizacja z 9 marca 2023 r.¹¹, w wyniku której do art. 394² § 1 k.p.c. dodano (od 1 lipca 2023 r.) możliwość zaskarżenia zażaleniem poziomym postanowienia sądu II instancji o odrzuceniu skargi na wznowienie postępowanie i postanowienia o umorzeniu po-

⁸ Zob. postanowienia SN: z 27 maja 2020 r., III CZ 13/20, Legalis; z 28 kwietnia 2021 r., IV CZ 78/20, Legalis; z 11 stycznia 2022 r., II UZ 14/20, Legalis.

⁹ Zob. postanowienie SN z 10 czerwca 2021 r., I CZ 42/21, Legalis.

¹⁰ Zob. np. postanowienia SN: z 7 listopada 2013 r., V CZ 53/13, Legalis; z 25 września 2014 r., II CZ 45/14, Legalis, w których przyjęto dopuszczalność zażalenia na takie postanowienie.

¹¹ Zob. ustawę z 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 614 ze zm.); dalej: ustawa z 2023 r.

stępowania wywołanego wniesieniem apelacji. Można w tym przedmiocie podnieść jednak zarzuty – jak powyżej – odnośnie do postanowienia o odrzuceniu apelacji. W szczególności dotyczy to rozstrzygnięć odnoszących się do skargi o wznowienie postępowania, których kontrola powinna odbywać się w ramach środka zaskarżenia o charakterze dewolutywnym.

Powstaje również kwestia zażalenia na postanowienie sądu II instancji odrzucające zażalenie na postanowienie tego sądu o odrzuceniu skargi kasacyjnej, które nie jest dopuszczalne, jeżeli chodzi o wniesienie do SN (z uwagi na zamknięty katalog orzeczeń zaskarżalnych do SN). W przeciwieństwie do postanowienia sądu I instancji o odrzuceniu zażalenia, co do którego przysługuje zażalenie do innego składu tego sądu (art. 394^{1a} § 1 pkt 12 k.p.c.), w art. 394² § 1 i 1¹ k.p.c. nie przewidziano chociażby zażalenia do innego składu sądu II instancji na takie postanowienie. Wydaje się, że tego rodzaju postanowienie powinno być zaskarżalne przynajmniej zażaleniem poziomym, tym bardziej że istnieje środek pozwalający przeciwdziałać nadużyciu prawa procesowego w tym przedmiocie (zob. art. 394³ k.p.c.).

Kolejnym problemem jest możliwość zaskarżenia zażaleniem kasatoryjnego wyroku sądu II instancji wydanego w postępowaniu uproszczonym, a więc gdy sprawa została w nim rozpoznana (a nie tylko mogła być rozpoznana). Ani w art. 394¹ § 1¹ k.p.c., ani w żadnym innym przepisie nie zawarto ograniczeń związanych z przedmiotem sprawy czy wartością przedmiotu sporu (jak ma to miejsce w odniesieniu do skargi kasacyjnej). Niemniej w orzecznictwie SN wyrażono jednolity pogląd, że na kasatoryjne orzeczenie sądu II instancji wydane w postępowaniu uproszczonym nie przysługuje zażalenie przewidziane w 394¹ § 1¹ k.p.c.¹² Nie jest to stanowisko słuszne. Poza sytuacjami, gdy charakter sprawy lub postępowania wyłącza możliwość wniesienia tego zażalenia¹³, ewentualnie gdy wynika to z przepisu szczególnego (art. 391¹ § 3 i 6 k.p.c.), ma ono uniwersalny charakter, szczególnie jeśli mówimy o sprawach rozpoznawanych w postępowaniu procesowym. Nie ma znaczenia charakter sprawy ani to, czy przysługuje skarga kasacyjna. Nie chodzi tu przecież o merytoryczne rozpoznanie sprawy, ale o formalną kontrolę kasatoryjnego orzeczenia sądu II instancji, a jeżeli przepis nie wyłącza procesowego uprawnienia strony, nie powinno się przyjmować braku takiego uprawnienia. To,

¹² Zob. postanowienie SN z 8 września 2017 r., II CZ 59/17, Legalis i powołane tam orzecznictwo; podobnie: A. Laskowska-Hulisz [w:] P. Rylski (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Legalis 2022, art. 394¹, Nt 2.2; D. Mróz-Szarmach [w:] A. Machnikowska (red.), System postępowania cywilnego, tom 6. Postępowania odrębne, Warszawa 2022, s. 790; odmiennie: J. Kaspryszyn, *O potrzebie zmiany...*, s. 139 i nn.; T. Wiśniewski, *Przebieg procesu cywilnego*, Warszawa 2013, s. 394; M. Manowska [w:] M. Manowska (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 1. Art. 1–477¹⁶, Warszawa 2022, art. 394¹, Nt 7.

¹³ Zob. np. postanowienie SN z 25 października 2012 r., I CZ 144/12, Legalis – w którym uznano, że w sprawach o wpis do Krajowego Rejestru Sądowego zażalenie na podstawie art. 394¹ § 11 k.p.c. na postanowienie sądu II instancji uchylające zaskarżone orzeczenie i przekazujące sprawę do ponownego rozpoznania sądowi rejestrowemu jest niedopuszczalne, gdyż do istoty postępowania rejestrowego należy orzeczenie kasatoryjne; w postępowaniu tym – inaczej niż w procesie – nie ma miejsca na kontrolę prawidłowości wyboru przez sąd II instancji między rozstrzygnięciem kasatoryjnym a reformatoryjnym.

że w postępowaniu uproszczonym nie zastosowano modelu apelacji pełnej, jak również przewidziano pewne odstępstwa w tej procedurze, nie powoduje, że kasatoryjny wyrok wydany w postępowaniu uproszczonym nie powinien podlegać kontroli w trybie art. 394¹ § 1¹ k.p.c., skoro w tym postępowaniu taki wyrok tym bardziej jest (powinien być) wyjątkiem – mowa jest o tym w art. 505¹² § 1 k.p.c. – co nie wyłącza zasad wynikających z art. 386 § 2 i 4 k.p.c. (wyjątkiem są sprawy opisane w art. 505⁸ § 4 k.p.c.).

Zarzuty w zażaleniu do Sądu Najwyższego

Zażalenie do SN ma specyficzny charakter również z uwagi na to przedmiot badania w ramach postępowania nim wywołanego. W tej kwestii orzecznictwo jest jednolite. Jeżeli chodzi o zażalenie na postanowienie sądu II instancji o odrzuceniu skargi kasacyjnej, to nie jest możliwe dokonywanie oceny jakichkolwiek innych kwestii poza tymi, które stanowiły bezpośrednią przesłankę uzasadniającą odrzucenie tej skargi¹⁴. SN nie bada nawet nieważności postępowania przed sądem II instancji¹⁵. Jeżeli natomiast chodzi o zażalenie na orzeczenie kasatoryjne, które jest przecież orzeczeniem merytorycznym, to charakter zażalenia wyłącza ocenę prawidłowości czynności procesowych sądu podjętych w celu wydania rozstrzygnięcia co do istoty sprawy, a także zaprezentowanego przez ten sąd poglądu na temat wykładni prawa materialnego mającego w sprawie zastosowanie. Kontrola dokonywana przez SN w tych granicach nie zmierza ani do oceny zasadności żądania pozwu, ani też apelacji – i nie polega na merytorycznym badaniu stanowiska sądu II instancji co do przepisów prawa materialnego mających zastosowanie w sprawie. Zażalenie na orzeczenie kasatoryjne tego sądu ma służyć jedynie poddaniu kontroli, czy zostało ono prawidłowo wydane. Sąd Najwyższy ocenia, czy stwierdzone przez sąd odwoławczy okoliczności są tymi, które w świetle art. 386 § 2 i 4 k.p.c. usprawiedliwiają wydanie orzeczenia kasatoryjnego zamiast reformatoryjnego¹⁶. Odmienny pogląd – a więc gdyby SN, rozpatrując to zażalenie, mógł rozważać merytoryczne kwestie podniesione w orzeczeniu kasatoryjnym – skutkowałby obejściem przepisów o skardze kasacyjnej, zmieniając charakter zażalenia jako środka zaskarżenia.

Mamy tu zatem do czynienia wyłącznie z formalną kontrolą zasadności zaskarżonego orzeczenia, a nie badaniem celowości wydania przez sąd II instancji orzeczenia kasatoryjnego czy prawidłowości merytorycznej tego orzeczenia. W konsekwencji zakres kognicji SN rozpatrującego zażalenie z art.

¹⁴ Zob. postanowienie SN z 17 grudnia 1998 r., I CZ 174/98, Legalis.

¹⁵ Zob. postanowienie SN z 11 maja 2001 r., III CZ 28/01, OSNC 2002, nr 1, poz. 12.

¹⁶ Zob. np. postanowienia SN: z 2 października 2014 r., IV CZ 54/14, Legalis; z 31 stycznia 2018 r., I CZ 8/18, Legalis; z 22 października 2020 r., IV CZ 63/20, Legalis; z 13 grudnia 2022 r., III CZ 370/22, Legalis.

394¹ § 1¹ k.p.c. jest bardzo wąski (procesowy), gdyż dotyczy wyłącznie zasadności zastosowania przez sąd II instancji § 2 lub § 4 art. 386 k.p.c. Skoro więc SN nie dokonuje kontroli prawidłowości stanowiska sądu odwoławczego co do meritum, powstaje pytanie, jakie zarzuty można podnieść w zażaleniu. Generalnie przepisy regulujące instytucję zażalenia nie kreują obowiązku ich zawarcia w tym środkiem zaskarżenia. Chodzi tu w szczególności o art. 394 § 3 k.p.c., który – na podstawie odesłania zawartego w art. 394¹ § 3 k.p.c. – ma zastosowanie również do zażalenia do SN. W doktrynie wskazuje się, że z art. 394 § 3 k.p.c. nie wynika, aby wnoszący zażalenie musiał w nim podnosić jakiegokolwiek zarzuty¹⁷ ani że w przypadku profesjonalnego pełnomocnika należy oczekiwać, iż poda on w zażaleniu konkretne przepisy prawa procesowego, które zostały naruszone, gdyż z całości unormowania dotyczącego instytucji zażalenia wynika, że skarżący musi w nim przedstawić zarzuty, a wniosek ten wypływa również z art. 395 § 2 k.p.c., zgodnie z którym „zażalenie zarzuca”¹⁸; za wskazaniem przez adwokata lub radcę prawnego zarzutów w zażaleniu przemawiają również „względy profesjonalizmu”¹⁹.

W orzecznictwie przyjmuje się, że nieprzytoczenie w apelacji konkretnie sformułowanych zarzutów i ich uzasadnienia przez stronę skarżącą orzeczenie sądu I instancji, a zamieszczenie w niej ogólnikowego jedynie stwierdzenia, iż kwestionuje ona to orzeczenie, nie dyskwalifikuje takiego pisma jako apelacji, lecz wymaga tylko wezwania strony w trybie art. 130 k.p.c. do jej uzupełnienia w wyznaczonym terminie pod rygorem odrzucenia²⁰. To słuszne stanowisko należy odnieść również do zażalenia, przy czym nie ma wymogu ujęcia zarzutów zażalenia w sformalizowany sposób (jak ma to miejsce w przypadku apelacji czy skargi kasacyjnej). Nie ma również konieczności (choćby byłoby to pożądane), aby w zażaleniu wskazać konkretne przepisy prawa naruszone – zdaniem je składającego – przez sąd lub przewodniczącego. O ile w postępowaniu apelacyjnym sąd II instancji rozpoznający sprawę nie jest związany przedstawionymi w apelacji zarzutami dotyczącymi naruszenia prawa materialnego, wiążą go natomiast zarzuty dotyczące naruszenia prawa procesowego, przy czym w granicach zaskarżenia bierze z urzędu pod uwagę nieważność postępowania²¹, o tyle w przypadku postępowania zażaleniowego nie sposób przyjąć takiej zasady. Wynika to z faktu, że – jak wspomniano – w kodeksie postępowania cywilnego nie zawarto wymogu wskazania w zażaleniu zarzutów dotyczących naruszenia konkretnych przepisów prawa,

¹⁷ Zob. np. K. Kołakowski [w:] K. Piasecki (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 1. Art. 1-505¹⁴, Warszawa 2006, s. 1400; B. Bładowski, Glosa do uchwały z 22 lutego 2006 r., III CZP 6/06, „Palestra” 2007, 3–4, s. 314.

¹⁸ T. Wiśniewski [w:] T. Wiśniewski (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 2. Art. 367-505³⁹, Warszawa 2021, art. 394, Nt 3.

¹⁹ A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska [w:] A. Zieliński (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Warszawa 2022, art. 394, Nb 37.

²⁰ Postanowienie SN z 29 kwietnia 1999 r., I CKN 170/99, Legalis.

²¹ Uchwała 7 sędziów SN z 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008, nr 6, poz. 55.

a ponadto przy zażaleniu podstawowymi zarzutami są właśnie zarzuty naruszenia prawa procesowego. Jak przyjął SN w wyroku z 18 czerwca 2010 r.²², zarzuty apelacyjne mogą być formułowane w sposób dowolny i nie muszą ściśle określać dostrzeżonych uchybień ze wskazaniem konkretnych przepisów ocenianych jako naruszone. Tym bardziej taki wniosek należy odnieść do zażalenia. Sąd Najwyższy podkreślił, że zważywszy również na nieobowiązywanie w postępowaniu apelacyjnym przymusu adwokacko-radcowskiego, dopuszcza się zarzuty formułowane w sposób ogólny, a więc niewykluczone są zarzuty wprawdzie wytykające konkretne uchybienia, ale odbiegające od argumentacji jurydycznej, nieodnoszące się do konkretnych przepisów, nieposługujące się językiem prawniczym, pojęciami technicznoprawnymi itd. Kiedy więc strony niereprezentowane przez profesjonalnych pełnomocników formułują zarzuty apelacyjne w sposób nienawiązujący bezpośrednio do określonych przepisów prawa, sąd II instancji musi samodzielnie dokonać jurydycznej oceny dochodzonego żądania i skonfrontować ją z zaskarżonym orzeczeniem oraz stojącymi za nim motywami. Zarzuty mają bowiem charakter pomocniczy i nie ograniczają swobody sądu.

Przekładając powyższe na zażalenie do SN, należy uznać, że odesłanie (w art. 394¹ § 3 k.p.c.) do art. 394 § 2 i 3 k.p.c. świadczy, iż ustawodawca przyjął model zażalenia do SN pokrywający się z modelem zażalenia do sądu II instancji. Charakter zażalenia na orzeczenie kasatoryjne powoduje jednak, że bezprzedmiotowe są zarzuty dotyczące merytorycznych aspektów zaskarżonego rozstrzygnięcia – co pozostaje domeną skargi kasacyjnej. Oznacza to, że wystarczające jest podniesienie zarzutu naruszenia art. 386 § 2 lub § 4 k.p.c., czy to w sposób formalny, czy też w inny, ale wyrażający jego istotę.

Postępowanie międzyinstancyjne

Kolejne zagadnienie dotyczy postępowania międzyinstancyjnego. W stanie prawnym sprzed wejścia w życie ustawy z 2019 r. nie budziło wątpliwości, że sąd *a quo* przeprowadzał w pełnym zakresie kontrolę zażalenia pod względem dopuszczalności, terminowości oraz wypełnienia warunków formalnych i fiskalnych, nadając mu bieg lub wydając stosowne postanowienie (w szczególności o odrzuceniu zażalenia). Postępowanie międzyinstancyjne miało zatem trzy fazy, z zastosowaniem odpowiednio przepisów dotyczących apelacji: pierwsza faza była prowadzona przed sądem I instancji (nieobowiązujący art. 370 k.p.c.), druga – przed sądem II instancji, po wpływie zażalenia do tego sądu (art. 373 k.p.c. w poprzednim brzmieniu), a trzecia – na etapie rozpoznawania zażalenia przez sąd II instancji; ten ostatni, dostrzegłszy uchy-

²² V CSK 448/09, Legalis.

bienia, mógł podjąć stosowne czynności w celu ich naprawienia, chyba że chodziło o wady, które nie podlegały naprawieniu, jak np. wniesienie zażalenia po terminie, co skutkowało odrzuceniem go przez ten sąd bez wzywania do uzupełnienia braków środka zaskarżenia, jeżeli takowe wystąpiły; sąd II instancji był bowiem uprawniony do kontroli zażalenia również na tym etapie.

Wejście w życie ustawy z 2019 r. spowodowało, że w odniesieniu do zażaleń dewolutywnych została zniesiona pierwsza faza. Sąd I instancji przedstawia bowiem niezwłocznie akta sprawy z apelacją sądowi II instancji (art. 371 k.p.c.), a stosując tę zasadę do postępowania zażaleniowego (art. 397 § 3 k.p.c.), należy przyjąć, że po wpływie zażalenia do sądu I instancji sąd ten przekazuje je sądowi II instancji – i to do tego sądu należy ocena zażalenia pod kątem dopuszczalności, terminowości oraz wypełnienia warunków formalnych i fiskalnych (art. 373 § 1 k.p.c.). Oznacza to, że nie mamy do czynienia z klasycznym postępowaniem międzyinstancyjnym, gdyż wszelkie czynności związane z zażaleniem zostały przeniesione do sądu II instancji, a jedyną czynnością sądu I instancji jest tak naprawdę przekazanie akt sądowi odwoławczemu. Ustawa z 2023 r. nieco zmieniła te zasady, o czym będzie mowa poniżej.

Jeżeli natomiast chodzi o zażalenie do SN, to zgodnie z art. 394¹ § 3 k.p.c. do postępowania przed SN toczącego się na skutek zażalenia stosuje się m.in. art. 398⁶ § 3 k.p.c.; wedle tego ostatniego Sąd Najwyższy odrzuca skargę kasacyjną (tu: zażalenie), która podlegała odrzuceniu przez sąd II instancji, albo zwraca ją temu sądowi w celu usunięcia dostrzeżonych braków. Nie zawarto natomiast odesłania do odpowiedniego stosowania art. 398⁶ § 1 i 2 k.p.c., w świetle którego przewodniczący w sądzie II instancji jest uprawniony do badania braków skargi kasacyjnej, a sąd II instancji do jej odrzucenia w określonych przypadkach. W związku z tym możliwe są dwa stanowiska. Zgodnie z pierwszym – nawiązującym do założeń ustawy z 2019 r. – międzyinstancyjną kontrolę zażaleń, o których mowa w art. 394¹ k.p.c., przeprowadza sąd *ad quem*, czyli w tym wypadku SN, a rola sądu *a quo*, czyli sądu II instancji, jest ograniczona. Wszystkich czynności, w tym doręczenia odpisu zażalenia stronie, powinien dokonać sąd właściwy do rozpoznania zażalenia²³. Świadczy o tym wskazane odesłanie, a ponadto odpowiednie zastosowanie przepisów o apelacji (art. 398²¹ k.p.c.) – w brzmieniu sprzed wejścia w życie ustawy z 2023 r. – a te nie dają przewodniczącemu w sądzie II instancji prawa kontroli zażalenia skierowanego do SN ani sądowi II instancji uprawnienia do odrzucenia zażalenia. Odpowiednie stosowanie art. 373 § 1 k.p.c. oznacza, że uprawniony do kontroli zażalenia pod względem formalnym oraz do odrzucenia zażalenia jest SN, a nie sąd II instancji²⁴.

²³ Zob. szerzej M. Romańska [w:] T. Zembrzuski (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian, tom 1, Warszawa 2020, s. 918.

²⁴ Zob. M. Manowska [w:] M. Manowska (red.), Kodeks..., tom 1, art. 394¹, Nt 10.

Według drugiego stanowiska kontrola dopuszczalności i prawidłowości wniesienia zażalenia do SN, a także ewentualne jego odrzucenie powinny nastąpić w składzie jednoosobowym przez sąd *a quo*. To zapatrywanie bazuje na wykładni celowościowej i systemowej, z jednoczesnym odróżnieniem merytorycznego rozpoznania zażalenia od formalnego rozstrzygnięcia co do niego. Chociaż w art. 394¹ § 3 k.p.c. nie odesłano wprost do odpowiedniego stosowania art. 398⁶ § 1 i 2 k.p.c. do postępowania przed SN toczącego się na skutek zażalenia, to odesłanie do art. 398⁶ § 3 k.p.c. powoduje, że SN może nie tylko odrzucić zażalenie, które „podlegało odrzuceniu przez sąd II instancji”, ale także zwrócić je temu sądowi w celu usunięcia dostrzeżonych braków. Świadczy to o tym, że przeprowadzenie postępowania walidacyjnego należy do kompetencji sądu II instancji jako sądu *a quo*, a nie Sądu Najwyższego jako sądu *ad quem*. Jeżeli zatem SN uzna, że nie jest możliwe nadanie zażaleniu dalszego biegu, gdyż wymaga to przeprowadzenia postępowania naprawczego, powinien je zwrócić wraz z aktami sprawy do sądu *a quo* – i przewodniczący w tym sądzie jest zobligowany wezwać do usunięcia braków formalnych lub fiskalnych zażalenia.

Do tego dochodziła kolizja art. 398⁶ § 3 k.p.c. w związku z odesłaniem do art. 395 k.p.c., gdyż nie jest możliwe jednoczesne przedstawienie zażalenia wraz z aktami sprawy SN (jak wynikałoby z tego drugiego przepisu) i badanie zażalenia przez sąd II instancji pod kątem dopuszczalności, terminowości oraz zachowania warunków formalnych i fiskalnych. Kolizję unormowań co do postępowania naprawczego należało rozstrzygnąć na rzecz odesłania do art. 398⁶ § 3 k.p.c.²⁵ Skoro SN zwraca skargę kasacyjną (wraz z aktami sprawy) sądowi II instancji w celu usunięcia dostrzeżonych braków, a art. 398⁶ § 3 k.p.c. ma zastosowanie do zażalenia, to chociaż art. 395 § 1 k.p.c. nakazuje niezwłocznie przekazać zażalenie sądowi właściwemu do jego rozpoznania, ten pierwszy przepis musi wyprzedzać drugi. Gdyby bowiem sąd II instancji nie badał zażalenia z punktu widzenia wymogów formalnych i fiskalnych, musiałby je przedstawić SN tylko po to, aby został dokonany jego zwrot. Takie działanie byłoby niecelowe i nieracjonalne, znacznie wydłużając postępowanie zażaleniowe, co byłoby sprzeczne z założeniami ustawy z 2019 r., jednocześnie zaś sprzeczne z mechanizmem kontroli w przypadku wniesienia skargi kasacyjnej, a więc środka zaskarżenia znacznie bardziej istotnego i złożonego, w stosunku do którego uprawnienia kontrolne sądu II instancji są bardzo szerokie (w zasadzie identyczne z uprawnieniami SN). Poza tym nie sposób nie zauważyć, że w art. 395 § 1 k.p.c. jest mowa o wniesieniu zażalenia do sądu I instancji i przekazaniu go wraz z aktami sprawy do sądu II instancji (z wyjątkami wprowadzonymi przez ustawę z 2023 r.). Norma ta jest zatem adresowana wyłącznie do sądu I instancji (inaczej niż art. 396 i 397 k.p.c.) – o czym świadczy również to, że ustawodawca wśród zaskarżonych zażaleniem

²⁵ T. Wiśniewski [w:] T. Wiśniewski (red.), Kodeks..., tom 2, art. 394¹, Nt 7.

postanowień, dla których termin do wniesienia odpowiedzi na zażalenie liczy się od daty wniesienia zażalenia zamiast od daty doręczenia jego odpisu stronie, wskazał tylko postanowienia, o których mowa w art. 394^{1a} § 1 pkt 6 k.p.c., podczas gdy sąd II instancji wydaje postanowienia będące odpowiednikami wymienionych w tym przepisie (art. 394² § 1 pkt 5–7)²⁶.

Ustawą z 2023 r. do art. 397 k.p.c. wprowadzono § 1¹, w świetle którego sąd II instancji odrzuca zażalenie, jeżeli podlegało ono odrzuceniu przez sąd I instancji, jak również zażalenie, którego braków strona nie usunęła w wyznaczonym terminie. Ten przepis ma odpowiednie zastosowanie w postępowaniu wywołanym zażaleniem do SN. Jednocześnie w art. 394¹ § 3 k.p.c. nie wykreślono odwołania do art. 398⁶ § 3 k.p.c. Należy zatem uznać, że jeżeli SN dostrzeże braki zażalenia, które powinny zostać usunięte, zwraca zażalenie sądowi I lub II instancji. Taki sam pogląd należało przyjąć przed wejściem w życie ustawy z 2023 r.

Powyższe wzmacnia wykładnia SN dokonana jeszcze w stanie prawnym sprzed 7 listopada 2019 r., gdy w art. 394¹ § 3 k.p.c. znajdowało się odesłanie również jedynie do art. 398⁶ § 3 k.p.c. Przyjęto bowiem, że chociaż zgodnie z art. 398⁶ § 3 w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c. SN odrzuca zażalenie wniesione na postanowienie sądu II instancji, jeśli podlegało ono odrzuceniu przez ten sąd, to w świetle art. 398⁶ § 2 w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c. sąd II instancji powinien odrzucić zażalenie w szczególności wtedy, gdy jego braków nie usunięto w terminie²⁷. I choć *de lege lata* przepisy regulujące postępowanie zażaleniowe przed SN nadal nie odsyłają do odpowiedniego stosowania art. 398⁶ § 1 i 2 k.p.c., pogląd ten należy uznać za aktualny.

Skład SN w postępowaniu zażaleniowym

Sąd Najwyższy rozpoznaje zażalenie na posiedzeniu niejawnym w składzie trzech sędziów (art. 397 § 1 w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c.)²⁸, bez względu na to, czy chodzi o postanowienie (wyrok) wydane w postępowaniu zwykłym, czy uproszczonym. Ustawa z 2019 r. wyeliminowała (z art. 394¹ § 3 k.p.c.) ode-

²⁶ M. Romańska [w:] T. Zembrzusi (red.), *Kodeks...*, tom 1, ss. 919 i 920.

²⁷ Postanowienie SN z 12 września 2018 r., II CZ 57/18, Legalis; zob. też postanowienia SN z 7 września 2018 r., III CZ 30/18, Legalis.

²⁸ Nie ma zastosowania art. 15zsz1 ust. 1 pkt 4 ustawy z 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2021 r. poz. 2095 ze zm.), zgodnie z którym w okresie obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii ogłoszonego z powodu COVID-19 oraz w ciągu roku od odwołania ostatniego z nich w sprawach rozpoznawanych według przepisów w I i II instancji sąd rozpoznaje sprawy w składzie jednego sędziego; prezes sądu może zarządzić rozpoznanie sprawy w składzie trzech sędziów, jeżeli uzna to za wskazane ze względu na szczególną zawziętość lub precedensowy charakter sprawy.

słanie do art. 398¹⁰ k.p.c., w którym przewidziany jest skład SN nie tylko do rozpoznania skargi kasacyjnej, ale także do orzekania co do niej „w pozostałych przypadkach”, czyli gdy SN wydaje orzeczenie niemerytoryczne. Można byłoby uznać, że ta zmiana spowodowała, iż w postępowaniu zażaleniowym SN orzeka (w każdej sytuacji) w składzie trzech sędziów, a więc również gdy sąd ten wydaje postanowienie formalne, np. odrzucające zażalenie. Taki pogląd opiera się na literalnej (gramatycznej) wykładni przepisów, a wzmacnia go intencjonalne – jak się wydaje – działanie ustawodawcy, który ustawą z 2019 r. usunął z art. 397 § 2 k.p.c. wypadki, w których przewidywano możliwość orzekania w postępowaniu zażaleniowym w składzie jednoosobowym.

Powyższe sugerowałoby, że ustawodawca chciał zrezygnować z orzekania jednoosobowego w postępowaniu zażaleniowym. Jednak w orzecznictwie przyjęto, najzupełniej prawidłowo, że w stanie prawnym obowiązującym od 7 listopada 2019 r. sąd II instancji rozpoznaje zażalenie na orzeczenie wydane przez sąd I instancji w sprawie toczącej się w postępowaniu uproszczonym w składzie jednego sędziego²⁹, aczkolwiek zażalenie na postanowienie sądu I instancji w przedmiocie zabezpieczenia odrzucał (do wejścia w życie ustawy z 2023 r.) sąd, który wydał zaskarżone postanowienie, w składzie trzech sędziów (art. 741 § 2 k.p.c. w brzmieniu nadanym ustawą z 2019 r.)³⁰. Ogólnie biorąc, literalna wykładnia przepisów daje wynik sprzeczny z istotą i celem postępowania zażaleniowego, a dodatkowo powodowałaby wprowadzenie wymogów wyższych niż w postępowaniu apelacyjnym i kasacyjnym. Przez odesłanie do art. 398²¹ k.p.c. należy zastosować przepisy dotyczące apelacji. Abstrahując od przepisów covidowych dotyczących możliwości rozpoznania apelacji przez sąd odwoławczy w składzie jednego sędziego³¹, na posiedzeniu niejawnym sąd odwoławczy orzeka w składzie jednego sędziego, z wyjątkiem wydania postanowienia, o którym mowa w art. 224 § 3, lub wyroku (art. 367 § 3 zd. 2 k.p.c.). Przyjmuje się w związku z tym, że każde postanowienie sądu odwoławczego – bez względu na przedmiot rozstrzygnięcia – które zapada na posiedzeniu niejawnym, z wyjątkiem wyroku (a więc orzeczenia co do istoty), jest wydawane w składzie jednoosobowym³². Trzeba zatem przyjąć, że jeżeli SN nie rozpoznaje merytorycznie zażalenia, może wydać postanowienie w składzie jednego sędziego. W przeciwnym razie SN mógłby odrzucić skargę kasacyjną czy skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia w składzie jednoosobowym, analogiczne zaś postanowienie co do zażalenia musiałyby zapaść w składzie trzyosobowym – co nie miałyby żadnego uzasadnienia.

²⁹ Uchwały SN: z 26 maja 2021 r., III CZP 94/20, OSNC 2022, nr 1, poz. 2; z 16 listopada 2021 r., III CZP 76/20, OSNC-ZD 2022, nr 3, poz. 31.

³⁰ Uchwała SN z 1 lipca 2021 r., III CZP 36/20, OSNC 2021, nr 11, poz. 74.

³¹ Zob. jednak uchwałę składu 7 sędziów SN z 26 kwietnia 2023 r. – zasadę prawną, III PZP 6/22.

³² Zob. A. Kłós [w:] A. Marciniak (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 2. Art. 205¹–424¹², Warszawa 2019, art. 367, Nb II.2.

Ponadto w art. 397 § 1 k.p.c. jest mowa o „rozpoznaniu zażalenia”. W doktrynie wyrażono pogląd, że pojęcie „rozpoznawania środka zaskarżenia” należy – w odniesieniu do kognicji sądu *ad quem* – łączyć z każdym orzeczeniem w przedmiocie tego środka, zarówno o charakterze merytorycznym, jak formalnym³³, i że nie można oderwać przepisów dotyczących rozpoznania środka zaskarżenia (odwoławczego) od pozostałych przepisów dotyczących postępowania odwoławczego – a więc rozpoznanie takiego środka wiąże się z całokształtem postępowania odwoławczego³⁴. Po pierwsze, w art. 398¹⁰ zd. 1 k.p.c. jest mowa o rozpoznaniu skargi kasacyjnej (czyli analogicznie jak w przypadku art. 397 § 1 k.p.c.) – i tylko w tej sytuacji przewidziany jest skład trzysobowy, a w „pozostałych wypadkach” SN orzeka w składzie jednego sędziego. Po drugie, rozpoznanie sprawy lub środka zaskarżenia oznacza odniesienie się w merytoryczny sposób zarówno do żądania pozwu i zarzutów stron, jak i zarzutów podniesionych w środku zaskarżenia. Nie chodzi zatem o rozstrzygnięcie o charakterze formalnym. Jak bowiem słusznie wskazuje się w orzecznictwie, rozpoznanie sprawy należy rozumieć jak konstytucyjne pojęcie „rozpatrzenia sprawy” poddanej pod osąd, a nie jej badanie czy ocenę wymagań formalnych³⁵. Chodzi więc o merytoryczne rozstrzygnięcie, oznaczające poddanie pod osąd twierdzeń i dowodów przedstawionych przez strony i – po dokonaniu wyboru prawa oraz jego wykładni – stanowcze orzeczenie o istocie sprawy (sporu)³⁶. W sytuacji bowiem, gdy środek zaskarżenia podlega odrzuceniu, sąd jest zwolniony od rozważania z urzędu nieważności postępowania jako ewentualnej przesłanki uchylenia zaskarżonego orzeczenia, gdyż np. w odniesieniu do skargi kasacyjnej art. 393¹¹ k.p.c. ma zastosowanie tylko w wypadku przystąpienia do jej rozpoznawania, co – rzecz oczywista – zależy od skutecznego jej wniesienia³⁷.

Powyższe wynika z wyodrębnienia w postępowaniu wywołanym wniesieniem zażalenia (a szerzej: środka zaskarżenia) dwóch sfer, a w konsekwencji i faz: formalnej i merytorycznej. Pierwsza faza polega na ocenie zażalenia z punktu widzenia jego dopuszczalności, terminowości oraz zachowania wymagań formalnych i fiskalnych, co nie jest tożsame z jego rozpoznaniem. Ta faza może skończyć się odrzuceniem zażalenia lub umorzeniem postępowania zażaleniowego (rozstrzygnięcie formalne) albo nadaniem dalszego biegu temu środkowi zaskarżenia w celu wydania orzeczenia merytorycznego przez

³³ M. Dziurda, M. Sieńko [w:] T. Zembrzuski (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian, tom 2, Warszawa 2020, s. 1875.

³⁴ M. Uliasz [w:] J. Gołaczyński, D. Szostek (red.) Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do ustawy z 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Warszawa 2019, art. 9, Nb 34–36.

³⁵ Wyrok SN z 28 marca 2018 r., V CSK 284/17, Legalis.

³⁶ Zob. uchwałę SN z 17 lipca 2014 r., III CZP 55/14, OSNC 2015, nr 5, poz. 58; na temat pojęcia „rozpoznania sprawy” zob. powołaną już w przyp. 30 uchwałę SN z 1 lipca 2021 r., III CZP 36/20.

³⁷ Postanowienie SN z 11 marca 1997 r., III CKN 13/97, OSNC 1997, nr 8, poz. 114.

sąd *ad quem*. Postanowienie formalne jest wyrazem niedopuszczalności czynności procesowej, która to niedopuszczalność może mieć charakter pierwotny (np. w razie wniesienia zażalenia po terminie) lub następczy (np. w razie cofnięcia zażalenia). W takiej sytuacji zażalenie nie podlega w ogóle rozpoznaniu, niezależnie od tego, czy chodzi o kontrolę dewolutywną (zażalenie klasyczne – pionowe), czy niedewolutywną (zażalenie poziome). Tę samą zasadę należy odnieść do zażeń rozpoznawanych przez SN.

Także w piśmiennictwie³⁸ podkreśla się, że ocena dopuszczalności postępowania, nawet gdyby miała zawierać pewne merytoryczne elementy, nie pozostaje w związku z zasadnością środka zaskarżenia, czyli jego rozpoznaniem. Nie jest wówczas rozpoznawana istota sprawy, sędzia nie bada jej co do meritum, nie analizuje trafności zarzucanych uchybień ani nie odnosi się do poszczególnych zarzutów. Dopiero wniesienie dopuszczalnego środka zaskarżenia – czyli przysługującego i prawidłowo sporządzonego – otwiera możliwość poddania go ocenie merytorycznej, czyli rozpoznaniu. Określona wada środka zaskarżenia czyni niedopuszczalnym rozpoznanie zażalenia. „Rozpoznanie” polega na ocenie zasadności, skutkuje jego uwzględnieniem albo oddaleniem. Nie sposób rozciągać tego pojęcia na wszelkie decyzje procesowe dotyczące środka zaskarżenia.

Zaskarżalność orzeczeń SN

Jak podkreśla się w orzecznictwie, kodeks postępowania cywilnego ustanawia jednolity system zaskarżania orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych, opierający się na zasadzie dwuinstancyjności. Przeciwko prawomocnym orzeczeniom sądów II instancji może być nadto skierowana do SN skarga kasacyjna (art. 398¹ k.p.c.) albo zażalenie (art. 394¹ k.p.c.), które to środki zaskarżenia mają nadzwyczajny charakter. Dopuszczalność poszczególnych środków odwoławczych lub innych środków zaskarżenia jest zatem wyczerpująco uregulowana w przepisach kodeksu postępowania cywilnego. Ich wniesienie jest możliwe tylko wówczas, gdy akt ten dopuszcza oznaczony środek odwoławczy lub inny środek zaskarżenia³⁹. Trzeba przy tym pamiętać, że art. 394¹ § 1 i 1¹ k.p.c. – jako zawierający zamknięty katalog orzeczeń, na które przysługuje zażalenie do SN, statuujący jednocześnie wyjątki od ogólnej zasady niezaskarżalności do SN orzeczeń zażaleniem – musi być interpretowany restrykcyjnie.

Żaden przepis nie przewiduje możliwości zaskarżania postanowień SN, który nie jest sądem II instancji, a jego orzeczenia jako organu sprawującego

³⁸ Zob. T. Zembrzuski, Skarga kasacyjna..., s. 408 i nn.

³⁹ Postanowienie SN z 21 września 2010 r., III PO 4/10, Legalis.

nadzór judykacyjny nad orzecznictwem sądów powszechnych nie podlegają *legis latae* zaskarżeniu w drodze środków odwoławczych. Ewentualny wyjątek musiałby być wyraźnie wskazany w ustawie, a tego nie przewiduje żaden przepis prawa. Dotyczy to w szczególności wniesienia zażalenia na postanowienie SN do innego składu tego sądu⁴⁰. Innymi słowy, przepisy prawa nie przewidują kontroli (zażaleniem) postanowień Sądu Najwyższego – ani tym bardziej uchwał czy wyroków tego sądu.

W konsekwencji zażalenie nie przysługuje na: postanowienie SN o odrzuceniu skargi kasacyjnej, o odmowie jej przyjęcia do rozpoznania ani na postanowienie rozstrzygające o zasadności zażalenia wniesionego do SN. Analogicznie: nie jest możliwe wniesienie zażalenia na orzeczenie sądu (wyrok lub postanowienie) uchylające orzeczenie sądu II instancji i przekazujące sprawę do ponownego rozpoznania temu sądowi. Wszystkie te zażalenia podlegają odrzuceniu jako niedopuszczalne.

Podsumowanie

W artykule przedstawiono wybrane zagadnienia związane z funkcjonowaniem zażalenia do Sądu Najwyższego. W związku z powyższymi rozważaniami można wyciągnąć pewne wnioski.

Po pierwsze, należy przywrócić poprzednio obowiązujący art. 394¹ § 2 k.p.c., ograniczając zażalenie poziome. O ile bowiem zażalenie poziome jest w określonych sytuacjach wystarczającym środkiem kontroli, o tyle nie powinno ono przysługiwać co do postanowień kończących postępowanie, gdyż te zamykają stronie drogę do sądu. Instancyjna kontrola takich postanowień w znacznie większym stopniu realizuje prawo strony do sądu.

Po drugie, zażalenie określone w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. ma zastosowanie również w postępowaniu uproszczonym. Żadne argumenty natury aksjologicznej czy celowościowej nie przemawiają za ograniczeniem praw strony w tej materii. Wyrok kasacyjny – niezależnie, w jakim postępowaniu został wydany – ma taki sam charakter i walor, procesowe zaś odrębności związane z postępowaniem uproszczonym nie dają podstawy do wyeliminowania tego środka zaskarżenia.

Po trzecie, w orzecznictwie właściwie określono kognicję SN w postępowaniu zażaleniowym. Jest to wyjątkowy środek zaskarżenia, którego istota sprowadza się do formalnej kontroli zaskarżonego orzeczenia, nawet jeżeli jest nim wyrok (postanowienie co do istoty sprawy). Merytorycznej kontroli orzeczenia przez SN służy inny środek i nie jest możliwa konkurencja tych środków.

⁴⁰ Zob. np. postanowienia SN: z 8 lutego 2022 r., I PSKP 27/21, Legalis; z 24 czerwca 2022 r., III CZ 224/22, Legalis.

Po czwarte, należy wprowadzić odesłania do art. 398⁶ § 1 i 2 oraz art. 398¹⁰ k.p.c., które rozwieją wątpliwości odnośnie do – odpowiednio – roli sądu II instancji w postępowaniu zażaleniowym oraz składu SN w tym postępowaniu. Co prawda zastosowanie wykładni celowościowej daje właściwy wyznik w obydwu tych kwestiach, niemniej gramatyczna wykładnia przepisów daje asumpt do przeciwnych wniosków.

Abstrakt

Artykuł dotyczy jednego ze specyficznych środków zaskarżenia – zażalenia do Sądu Najwyższego, a więc wnoszonego nie do sądu powszechnego. Ustawodawca przewidział bardzo wąski zakres orzeczeń, które mogą zostać zaskarżone tym zażaleniem, co jest zrozumiałe, gdyż Sąd Najwyższy jest sądem nadzwyczajnym, do którego można wnieść ściśle określone środki (oprócz tego zażalenia – przede wszystkim: skargę kasacyjną, skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia i skargę nadzwyczajną). Wiąże się z tym ściśle określony (bardzo wąski) katalog orzeczeń, które mogą zostać zaskarżone zażaleniem do Sądu Najwyższego. Ze względu na specyfikę omawianego zażalenia pojawia się szereg wątpliwości, począwszy od tego, w którym sądzie mają być badane wymagania formalne i fiskalne. W związku z tym w artykule omówiono obowiązujące rozwiązania dotyczące tego środka zaskarżenia oraz przedstawiono rozwiązania, które powinny zostać wprowadzone, aby usunąć istniejące wątpliwości i wadliwe rozwiązania.

Słowa kluczowe: Sąd Najwyższy, zażalenie, skarga kasacyjna, wymagania formalne i fiskalne, orzeczenie kasatoryjne.

BIBLIOGRAFIA

- Bładowski B., Glosa do uchwały z 22 lutego 2006 r., III CZP 6/06, „Palestra” 2007, 3–4.
- Jankowski J., Nowelizacja kodeksu postępowania cywilnego, cz. 1. Postępowanie rozpoznawcze, „Monitor Prawniczy” 2012, 2.
- Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do ustawy z 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2019.
- Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. A. Zieliński, Warszawa 2022.
- Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. P. Rylski, Legalis 2022.
- Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 2. Art. 205¹–424¹², red. A. Marciniak, Warszawa 2019.

Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 1. Art. 1–505¹⁴, red. K. Piasecki, Warszawa 2006.

Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 1. Art. 1–477¹⁶, red. M. Manowska, Warszawa 2022.

Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 2. Art. 367–505³⁹, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2021.

Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian, tom 1, red. T. Zembrzuski, Warszawa 2020.

Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian, tom 2, red. T. Zembrzuski, Warszawa 2020.

Reforma postępowania cywilnego w świetle projektów Komisji Kodyfikacyjnej, red. K. Markiewicz, Warszawa 2011.

System postępowania cywilnego, tom 6. Postępowania odrębne, red. A. Machnikowska, Warszawa 2022.

Wiśniewski T., Przebieg procesu cywilnego, Warszawa 2013.

Zieliński A., Konstytucyjny standard instancyjności postępowania sądowego, „Państwo i Prawo” 2005, 11.